

Orbán Balázs kiadatlan leveleiből

Az első Orbán Balázs-levélközlemény a neves kolozsvári levéltáros-művelődéstörténész, Kelemen Lajos¹ nevéhez fűződik.

Megtudható általa, hogy a Székelyföld leírásának megjelentetésén változó eredményekkel és kilátásokkal, de sziklaszilárd elhatározással fáradozó lengyelfalvi báró levelének publikálását 1943-ra az is indokolta, hogy megdrágultak és megirihadtak a leírás kötetei és a becses munka könyvtári példányai megviselődtek a használatban.

Jöllehet a helyzet azóta (a Székelyföld című válogatás, majd a Székelyföld leírásának, illetőleg Torda város és környéke magyarországi reprint kiadásával) több vonatkozásban is gyökeresen megváltozott, ma is hiányzik a hazai közgyűteményekben található Orbán Balázs-dokumentumok színvonalas feldolgozása, amely adataiban része és ösztönzője lehetne egy tudományos igényű Orbán-monográfiára megírásának.

Ezek közül való az a megközelítően 50 levélből álló dokumentumgyűjtemény — válogatásunk bázisa —, amelyet a Magyar Országos Levéltár, az egykor híres, erdélyi magyar polgár, Keresztesi Papp Miklós gyűjteményében őriz.

Keresztesi Papp Miklóst, közismertebben K. Papp Miklóst, a Magyar Polgár, a Jónás Lapja és a Történeti Lapok szerkesztő-tulajdonosát baráti szálak fűzték egykor Orbán Balázshoz. Kapcsolatuk, s egyben Orbán Balázs életének dokumentumai ezek a levelek, annál is inkább, mert hitelesebb fényt vetnek írójukra, mint például azok az írások, amelyekben barátai és ismerősei emlékeztek rá.

Orbán Balázs azt vallotta, hogy „a történelem hitele az okmányi támogatás alapján nyugszik”. Ezt az okmányi támogatást kapjuk a szóban forgó levelekből is, mert ezekben, többek között a székely vértanúk történetével, a Bíró Mihály-féle perrel. Szejkefürdő propagálásával, a Székelyföld leírásának munkálataival, a kiadással kapcsolatos elképzeléseivel, nyomdatechnikai problémákkal, saját műkedvelői rajzainak mérnöki kidolgozásával, fényképeinek és rajzvázatainak lerajzoltatásával és lefestésével, a VI. kötetrel kapcsolatban pedig későbbi adatgyűjtései alapján az egész kötet átdolgozásával és Udvarhely szék választási küzdelmeivel foglalkozott.

Egy alkalommal, amikor a székely vértanúk (1854) védelmezéséért és az események kusza szálai felfejtéséért sajtópert akasztottak a nyakába, a bíróság előtt védőbeszédében a washingtoni elvek követőjének vallotta magát, mindenkiről becsületességet tételezve fel mindaddig, amíg annak ellenkezőjéről meg nem győződött. Az eset kapcsán, az igazság feltárása érdekében, a Makk-féle összeesküvésben egykor érintettek és elítéltek közül közel 50 személyt megkeresett, tőlük nyilatkozatokat szerzett be, velük leveleket váltott, csak, hogy megbizonyosodjék az árulásban vékesek bűnösségéről.

Orbán Balázs a táji-történeti valóságtól lenyűgözve sokszor költői színekkel ecsetelte mondandóját, a vizsgált területnek azonban minden említésre méltó nevezetességét (körültekintő aprólékossgal az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeit) hűséggel örököltette meg.

Méltatói természetesen azt is észrevették, hogy ismereteinek egy része — romantizmusából fakadóan — parttalan mederben árad. De azt is felismerték, hogy mint felfedező és gyűjtő megismételhetetlenül nagyot alkotott.

Égész levelezése azt példázza, hogy szenvedély fűtötte levélírásokról is, olyannyira, hogy mondanivalója lendületével „elsodorta” az írásjeleket és következtelen volt a nyelvtani szabályok alkalmazásában. Ezért vált szükségessé, a levelek olvashatóságának fokozása érdekében, hogy helyenként központosítással tagoljuk az írásképből is nyilvánvalóan fergeteges gyorsasággal papírra vetett gondolatokat. Ezen túlmenően, csak néhány esetben modernizáltuk a régiesen írt, ám nyelvtörténeti érték nélküli, idegen és magyar szavakat, pl.: cliché = klisé, utca = utca, stb.

Ez a kis közlemény — amelyet következő számunkban folytatni kívánunk — csak mutatvány, ízelítő Orbán Balázs leveleiből, a további szisztematikus feltárást s tudományos feldolgozást nem pótolhatja.

KÁLNOKI KIS TAMÁS

K. Papp Miklósnak²

Lengyelfalva, 1865. június 18.

Igen tisztelt Honfitárs,

mondhatnám pályatárs, ha én csak olyan kezdő újonc napszámosa nem lennék nemzeti irodalmunknak. Elég az hozzá, hogy naptára számára küldöm az ígért cikket, 's mivel azt monda, hogy leginkább egy várrom leírását szeretné, tehát ezért választám ezt, mely nem is hosszú, mégis elég tartalomdús, 's mint székelyföldi várainknak történelmileg és fekvésileg is legérdekesebb maradványa, azt hiszem, hogy némi érdekléssel fog bírni. Én egészen mind a két szakaszt XXVI. és XXVII. rendelkezése alá bocsájtom (persze, hogy a szakasz felosztás a naptárban közleménybe nem szükséges, hogy ottan legyen, hanem csakis a tartalomjegyzék).³

Már most kérésem és feltételem ez:

Először, hogy a küldött szövegre úgy ügyeljen, mint a szeme világára, mert én azt újra lemásolni nem érkezőn (hogy soha ne késsek), azt a munkából vettem ki, 's az is csak egy példányban van meg nekem. Azért mikor nyomdába adja, hagyja meg a szedőnek, hogy azt visszaszolgáltassa; mert ők, ha arra figyelmeztetve nincsenek, el szokták dobni, 's midőn azt visszakapta, kérem, hogy tegye el, hogy felmentemkor, ez ősszel, megkaphassam.

Másodszor: A szöveghez csatolt alaprajzot egy szakértő mérnökkel újból kell rajzoltatni és kidolgoztatni, mert az enyém csak olyan műkedvelői rajz. A mérnököt a kidolgozásban és a szövegben levő leírás is utasíthatja, hol a méretek számai fel vannak jegyezve.

Harmadszor: Várhegy romjának képét megkapja Veress fényképésznél alkalmazott Sárdi⁴ úrnál, kinek azt lefestés végett átadtam. Ha még nem készítette el, kérje fel nevemben, hogy a lehető gyorsan rajzolja le a kezei közt levő fénykép- és rajzvázlat után, 's azt Önnek adja át. Már most ezen képre nézve kikötésem az, hogy az külföldön csinosan kiállított fametszetben (és semmi esetre nem könyomatban) mellékeltessek a naptárhoz és úgy e képek, mint az alaprajznak kliséjét (magát a fametszetű táblát), miután a naptárhoz szükséges példányok lenyomattak, nekem átbecsássa, úgy, hogy azok tulajdonommá váljanak. A kép nagysága legyen olyan, mint a tavalyi naptárhoz mellékelte, az alaprajz a szövegbe is beilleszthető lesz.

Honoráriumra nézve majd személyesen megegyezünk. Én a klisék átengedésén felül nem fogok sokat kérni.

'S most szíves üdvözetem után maradok honfitársra

Orbán Balázs

Ui. Az aláírás a közlemény alatt is csak legyen egyszerűen úgy, mint itt írva van, mert a szükségtelen sarlangokat és pávatollakat unom.

K. Papp Miklósnak

Magyarfráta, 1870. július 4.

Kedves Miklós Barátom!

Az idő nem csak a gazdáknak kedvezett, hozván áldásos, jó esőt, hanem kedvezett naptárodnak is, amennyiben engem beszorítván a szobába, munkaasztalhoz szegezett. Így kelt ki az ide mellékelte szende kis munkálat, mely, ha nem gyönyörködtető pompás virág is, de mégsem tartozik az egészen haszontalan dudvák közé. Küldöm azt jövő évi naptárad számára, majd

ott jelesebb dolgozatok közt, mint a rakmű összhangzatos szépségét kiemelő egyik szintelenebb kocka, azt hiszem, hogy elhelyezhető lesz. A tárgy ily oldalról tekintve új, s bár nagyszerűségénél fogva a költő magasabb reptű fel-fogására is méltó lenne, mégis, így prózában sem veszi rosszul ki magát. Csak arra kérlek, hogy a kinyomatáskor figyelj arra, hogy valamely értelemzavaró, szarvas hiba benn ne maradjon.

Holnap indulok Vásárhelyre, honnan remélem, hogy egy adatokkal dús levelet írhatok a megindított tárcaközlemények kiegészítésére. A második közleményhez ne feledd Bereczky⁶ és Kenderessyné⁷ nyilatkozatához odacsatolni Molnárét⁸ is, mert annak az embernek székelyesen furfangos észjárása nagyon is tetszik nekem.

Nem tudom, hogy meddig fogok ez alkalommal a Székelyföldön mulatni. Megrongált egészségem azt kívánná, hogy fürdőt használjak, nem tudom, hogy kivihető lesz-e? De, ha ki, még azon esetben is augusztus végével legkésőbbben Pesten leszem, mikor azonnal le fogom küldeni Bethlen Kata⁹ kastélyának ígért metszvényét. Sőt, ha a Székelyföld eddig megjelent négy kötetében levő képek közül vagy egyet naptárodban fel tudsz használni, válaszdd ki az arra vonatkozó szöveget nyomtattasd, s én ígérem, hogy felmentelemkor a kép eredeti metszvényét azonnal le fogom küldeni, vagy ami célszerűbb lesz (a képet önálló lapon adhatván) ott Pesten annyi példányban és oly nagyságban mint neked kell lenyomatom. Így a kép is szebb lesz és olcsóbbba kerül. Nagyon óhajtanám, hogy legalább ily módon szolgálhatnám vissza neked azon sok jószágodat és áldozatodat, melyet a személyemben megtámadott történelmi igazság védelmére lapod hasábjain hoztál.

A napokban újból írok, addig is, s azután is kérlek tartsd meg nagyrabecsült baráti[s]ágodban.

Orbán Balázs.

3.

K. Papp Miklósnak

Lengyelfalva, 1870. július 9.

Kedves Miklós Barátom!

Itt engem a rokonság lefogott, s mivel darab idő óta nagyon megköhögösödtem, rávettek, hogy pár hétig a korondi fürdőt használjam, eszerint Kolozsvárra csak 4—5 hét múlva fogok visszatérhetni. A levél általi érintkezésre vagyunk tehát utalva. Frátáról¹⁰ küldött levelemet a naptárodba szánt dolgozattal együtt azt hiszem eddig kaptad, most ide mellékelten küldök egy másik küldeményt, melyben szintén vannak naptáradban felhasználható dolgok, de vannak olyanok is, melyek a Bíró¹¹ krónika érdekében a lapban lesznek közlendők. Hogy eziránt némi tájékoztatást adhassak a mellékelte okmányokat számolom.

I., II., III. okmány a Bíró ügyre tartozik, ha nyomatékosoknak ítéled közzöld. Törökné¹² nyilatkozata azáltal veszt érdekéből, hogy amint Töröknek¹³ ide mellékelte eredeti levelével való egybehasonlításból kitűnik, azon levele, melyet mi a Polgárban¹⁴ közöltünk, ugyancsak Töröknek saját kezűleg írt levele, mert amelyre emlékszem, annak írása tökéletesen egyezik az ide IV. alatt mellékelte eredeti, s a hadparancsnokság által hitelesített levelének írásához. Ez valamint az V. és VI. szám alattiak Török tanárnak 1849-i fogságára vonatkoznak, s így jelen esetre csak az írás ugyanazonossága tekintetéből felhasználhatók. De azt hiszem, hogy naptárodban igenis érdekes kiegészítésül

szolgálhatnának Török János biográfiájának megírásához. Én ittlétem alatt igyekezni fogok az ő életleírásához adatokat szerezni, s azt egybe is állítani. Mindenesetre ezen eredeti leveleket tartsd magadnál őrizd meg, mert azt majd nejeinek, ki azokhoz, mint kegyeletes emlékekhez nagyon ragaszkodik, vissza kell szolgáltatnunk. Barátaimat, kik adatok gyűjtésében működnek, oda fogom utasítani, hogy az adatokat egyenesen hozzád küldjék, válogasd ki kérélek azokat, melyek bizonyítékkal bírnak, s közöld. Eddigi két közleményünk mindenfelé igen jól volt fogadva. Kérlek főleg arra ügyelni, hogy Molnárnak kezeid közt levő nyilatkozata mihamarabb napvilágot lásson, mert minden eddigi nyilatkozatok közt a legnyomatékosabb. Nagy Lajos és tévedt nyilatkozata is ahogy hazakerül be lesz küldve.

Én mától számított 3 hétig a korondi fürdön leszek, ha valami közlendőd lesz, kérlek ottan pár sorral felkeresni barátodat

Orbán Balázst

4.

K. Papp Miklósnak
Pest, 1870. október 31.

Édes Miklósom!

Gondolhatod, hogy egy munka nyomtatását megkezdő és új szállásra költözködő embernek mennyi gondja, baja és futkosása van. Ez okon mind e mai napig nem tudtam időt nyerni arra, hogy téged egy levelemmel megtaláljalak, s mert éltem egykedvűen, távol a nagy világ zajától és örömeitől, lakodum és a nyomda közt mozog, azért alig tudhatnék oly valamit írni, ami egy hírnap szerkesztőre érdekléssel bírhatna.

Ma volt a 9 vértanú emlékének ünnepélyes leleplezése, melyen, dacára a nagy sár, s esőre borult időnek több ezren voltak jelen. A bús indulót harsogó zene, s számtalan lobogókkal vonuló menet hovatovább nőtt, mint a lavina, s mire a fekete lepelbe vont gránit obeliszkhez ért 6—10 000-re is kinőtte magát. Vidacs¹⁵ egy mérges beszéddel, melyben a jelen boldogtalan viszonyokra éles vágásokat mért, nyitá meg az ünnepélyt. Erre Lendvay Márton¹⁶ szavaltta el Jókainak¹⁷ ez alkalomra írt nagyszerű költeményét, oly lelkesedéssel és oly szépen, hogy a tömeg többször önkéntelen éljenekben tört ki. Végre Simonyi¹⁸ a festő szólt a polgárság nevében és a polgársághoz a legemelkedettebb szellemben, buzdítva polgártársait, hogy azon erőnyeket, melyért ezek éltek, s mártírhálált szenvedtek, keblök szentélyébe megőrizték, s, hogy a szabadságszeretet szolidaritását, mi a nemzeteket nagygyá teszi oltsák be szívükbe. Ekkor lehullt a lepel a szép emlékköről, melynek lapjára a vértanúk neve, s haláluk napja aranyozott betűkkel van bevésve, talapzatát koszorúk ékíték, s gyászos hölgyek öntözték könnyeikkel azon nemzeti emléket, melyet a magyar hölgyek gyöngéd figyelme hozott létre. Volt e könnyező hölgyek közt, ki nem csak a haza áldozatait, hanem az atyát, testvért, vagy rokont siratta, s mi e könnyek mindenikéből a gyűlöletnek azon érzetét éreztük felcsírázni, mely a zsarnokság ellen kiüríthatatlan sebzett szívünkbe.

Ím itt van rövid vázlata az ünnepélynek, de azt hiszem, hogy annak nem sok hasznát fogod venni, mert a lapoknak részletesebb és jobb leírása bizonynyal megelőzi ezt és feleslegessé teendi.

Kérlek édes Miklós, légy szíves e levelem vételével azonnal utánanézni, hogy a Kovács Aron,¹⁹ Bereczky László és Nagy Lajos²⁰ nyilatkozatainak

eredeti kéziratát megkapjam, melyek, ha eltévedtek volna, nagy baj lenne, de ha semmiképpen nem tudnád kezdetet rátenni, akkor küldd fel a Polgárnak azon számait, melyekbe azok megjelentek. De a lehető leghamarabb, mert körmömre égett a gyertya, s azokat mihamarabb át kell adnom az ügyvédnek. Azért kérlek, ne késsél.

A jövő vasárnapi Igazmondóban²¹ életleírásom és képem jelenik meg, mi-ből pár száz példányt le fogok Udvarhelyszékre küldeni szétosztásra. Kísér-d te is figyelemmel, s ahol lehet lendíts lapodban az ügyen. Még hazulról mind nem kaptam értesítést, s így nem tudom mikor lesz a választás, s hogy áll-nak akcióim. Ha jól, nem lehetetlen, hogy le fogok menni. Egy programot előzetesen is fogok csinálni, s kinyomatva leküldeni, mikor veled is közleni fogom, hogy lapodban közrebocsáthasd.

Válaszodat mihamarabb elvárja jó barátod

Orbán Balázs

Lakásom 3 pipa utca 11. szám, 7. ajtó.

Melléklek az ünnepély programját, melyen a vers is megvan.

5.

K. Papp Miklósnak

Pest, 1870. november 17.

Kedves Barátom, Miklós!

E hó 11-ről napozott leveledet Kovács Aron nyilatkozatának kéziratával együtt a tegnap kaptam csak meg, s így Kolozsvárról 5 napig jött, mintha nem vasút, hanem szegedi szekeresek hozták volna. Mármost még csak Be-reczky és Nagy Lajos nyilatkozata hiányzik. Ha ezeknek kézírata mégsem kerül, küldd fel kérlek a Magyar Polgár azon számait, melyekben azok ki-adva voltak, mert mindkettő azáltal nyer jelentőséget, hogy Bíró Önvédel-mében²² hivatkozik rájuk. Úgy küldd fel Bíró Önvédelmének egy példányát is, mert énnekem nincsen meg, az ügyvédnek pedig azt ismerni kell. Gon-doskodni fogok arról, hogy úgy az Önvédelem, mint a Polgár számát vissza-kapd. De felküldésével ne késsél édes Miklósom, mert időnk kevés. Az es-kiútszéki tárgyalás ugyan nem e hó 29-én lesz, mint lapod mondja, hanem dec. 20-án, délelőtti 9 órakor. De az is közelg, s az ügyvédnek időt kell en-gedni az előkészületekre, azért az Önvédelmet és a Polgár két számát for-duló postával várom.

Nagyon fogok örülni, ha a tárgyalásokra feljössz. Ha jobb helyed nincsen, szállj hozzám, én szívesen látlak. Nagy kényelmet spártai magányom ugyan nem nyújthat, de a jó emberek kis helyt megférnek. Tehát dec. 17. tájat várok reád.

Ügyvédet még csak holnap veszek fel, reménlem, hogy Funtákot²³ meg-nyerhetem.

S most magamat, s ügyeimet pártfogolásodba ajánlja maradok jóbarátod
Orbán Balázs

Lakásom 3 pipa utca 11. szám, 7. ajtó.

Udvarhelyszékről kedvező kilátásokról kaptam értesítést. Azt írják, hogy a nép nagyon kezd az én pártomhoz csatlakozni, s az urak, kik elein számba se vettek, kezdenek ijedezni. A választás idejét még mind nem tudom, talán még el sincs rendezve, s így aligha karácson előtt meglesz. Ennek nagyon örülnék, per sajtó perem miatt innen lemenni nem tudnék dec. 20—25. előtt, s azért a választás korábbi megtörténte baj lenne. Megírtam testvéreim-

nek, hogy, ahogy a választás határnapja tudva lesz, azonnal táviratilag értesítsenek. Mindeddig ily értesítést nem kapván, reménlem, hogy a választás újév után lesz, mert a kihirdetéstől a választásig legkevesebb 4 heti határidőnek kell lennie a törvény értelmében.

Eszerint, ha a tárgyalásra feljössz, alkalmasint együtt fogunk leutazni, minek nagyon örülnék.

Utóbb átnézve a kéziratokat Nagy Lajosét is megtaláltam és így csak Bereczky Lászlóé hiányzik. Azonban igen jól tennéd, ha a Magyar Polgárban megjelent összes, ez ügyre tartozó nyilatkozatokat, vagyis a Polgár azon számait, melyekben azok megjelentek, nekem felküldenéd, azért, hogy a lapokkal közölhessem, s azokat ügyállásom igazságáról meggyőzve a mellettem való kedvező nyilatkozatra bírjam. Ígérem, hogy a lap számait a tárgyalás után hiánytalanul vissza fogom neked szolgáltatni, s így, ha más példányod nem lenne, a te gyűjteményedre is felküldheted.

6.

K. Papp Miklósnak

Pest, 1870. december 9.

Kedves Miklósom!

Mindenekelőtt köszönetemet nyilvánítom, hogy követjelöltségem mellett becses lapodban oly meleg részvétellel jártál el. Otthonról kapott értesítéseim nagyon biztatók, s úgy látszik, hogy a siker biztosított lenne, főleg, ha pár száz forinttal a szavazók beszállítása végett rendelkezhetném. Eziránt azonban itt nem sok reményt nyújtanak. Én mindenesetre el vagyok tökévelve a választást megelőzőleg vagy két héttel lemenni, s az atyafiak közt egy körutat tenni. De a választás még mind ez ideig nincsen kitűzve. Ezen halogatási politikát ugyan nem értem, de egy cseppet sem bánom, mert a tél hidege is enyhül, mi a közlekedést könnyíti, s magam is, később, könnyebben fogok innen távozni, mert most munkám sajtó alá rendezése minden időmet igénybe veszi, s személyes jelenlétemet elkerülhetlenné teszi.

A sajtóper iránt is értesíteni kívánlak, hogy ez elhalasztódott jövő év január hó végére (még a nap nincsen tudva), ugyanis az ellenfél ügyvéde²⁴ felszólított, hogy az elhalasztásba beleegyezzem. S én azt örömet tettem, mert még mind nem kaptam be némely várt adatot. Ügyvédem Funták Sándor lesz, s így jó kezekben van. Ő nagyon biztat, sőt amint az ellenfél ügyvédének szavából kivettem, ő maga sem sok reményt köt védencének pizkos ügyéhez. Meglátjuk mit hoz a jövő.

Eszerint tehát a perrel a te felutazásod is elhalad, s így reménlem, hogy én foglak téged Kolozsvárt előbb meglátogatni, s majd mint megválasztott képviselő veled fogok feljönni a sajtóper tárgyalására, ami annak előnyös eldőlésére mindenesetre nagy befolyással bírna.

A Magyar Polgár szerkesztői személyzetének boldog és örömteljes ünnepeket kívánva maradok jóbarátod

Orbán Balázs

Lakásom 3 pipa utca 11. szám, 7. ajtó.

7.

K. Papp Miklósnak

Lengyelfalva, 1871. július 9.

Kedves Miklós Barátom!

Figyelmeztetlek a Keletben²⁵ megjelent azon újdonságra, amely szerint

legidősebb gr. Bethlen János²⁶ a héjjasfalvi—gyimesi főútvonalra miniszteri biztosul neveztetett ki. Ez esetből Jónás²⁷ igen jó élcet csinálhat, azon slendrián módon, amely szerint az utakat nálunk csinálják. Udvarhelyszéknek van vagy 18 mfd postaútja, s, hogy abból egy talpalattnyi államút sincsen, annak leginkább éppen legidősebb gr. Bethlen János a kovásza. Ki akkor, amidőn a székely követek ezen igazságtalanság és az államutakra rendelt 40 000 Ft-nak ily részreajló felosztása ellen fel akartak szólalni, éppen legid. Bethlen János tette azon ellenvetést, hogy a már meglevő költségvetést nem kell felzavarni, hanem kérjenek a héjjasfalvi—csíkszeredai főútvonalra — mely a vasúthoz is vezetni fog — államsegélyt, és adtak 8000 Ft-ot. Nem sok ugyan, de ha azt faluk szerint kiosztják, mégis némileg helyre lehetett volna hozni az utat. Hanem akkortájt sürgősebb teendő volt a követválasztásnál a jobboldal érdekeit támogatni, s nem utat, hanem korteseket csinálni. Daniel Gábor²⁸ úr tehát kinevezett egy csomó útbizost, kiknek az útcsinálásról ugyan semmi, legkisebb fogalmak sem volt, de akik a korteskedésben mesterek voltak.

A 8000 Ft nem ment fel ezeknek főkirálybírói nagylelkűséggel megszabott zsiros fizetéseikre, s most kineveznek miniszteri biztosul egy két mankón járó nyomorék, vén embert, bizonyosan oly napidíjakkal, amelyek teljesen felemésztendik az útcinálásra rendelt államsegélyt.

Hogy legidősebb gr. Bethlen János, ki Erdély sorsát tévútra vezette, hogyan fog ezen újabb hivatásának megfelelni azt előre képzelhetjük. Mankón mászó ember egy oly helyen, ahová egy mozgékony, tevékeny, hegy-mászásra képes és szakképzettséggel bíró egyén kellene. Ily útkészítési rendszer mellett jó lenne, ha a Kolozsváron állítandó jogakadémiára meghívnák Nadart,²⁹ hogy a léggömbök szerkezetéről és használási módjáról előadásokat adjon, mert az ilyen legidősebb emberek miniszteri útbiztossága mellett, ma-holnap a léggömbi közlekedésre leszünk szorítva.

Szóval ezen, itt előadottakból Jónás, az ő humoros tollával sok, szép, épületes dolgot összeírhat.

8.

K. Papp Miklósnak

Lengyelfalva, 1871. július 11.

Kedves Barátom, Miklós!

A tegnapelőtt írtam egy levelet hozzád, amelyben Jónásnak figyelmébe ajánlottam legidősebb gr. Bethlen Jánost, kit az új közlekedési miniszter úr a héjjasfalvi—csíkszeredai köút kezelésére miniszteri biztosul küldetett le. Kormányunk félszegségét semmi sem jellemzi úgy, mint ez eset, amikor egy mankón járó nyomorékot nevez oly hivatalra, ahová mozgékony, fiatal ember kell, s éppen azt, aki leginkább oka annak, hogy e vonal nem állam út. Különben hiszem, hogy Jónás figyelmeztetésem nélkül is megkapta a kinevezést tudatód cikket a Keletben, amelyre difficile est satiram nem scribere. Ugyanazon levelemben megírtam, hogy a medréből tegnapelőtt kicsapott a Nagy-Küküllő mily nagy károkat okozott. Az okozott károk még roppantabbak, amint első percre hinni lehetne. Fenyédtől le a szék déli széléig (a sárdi hidig) ami széna kész volt elúsztatva, a gyönyörűen megtermett vetéseket lenyomta, eliszapolta, s az utakat és hidakat annyira megrongálta, hogy 2 napig a posta közlekedés teljesen felakadt, s ma is csak kiskocsin kaptunk leveleket és újságokat. De nem csak a Küküllő, hanem a Fehér-Nyikó, s minden más mel-

lékfolyója megáradt, s végtelen károkat okozott. A két Homoród ember emlékezet óta oly nagy sohasem volt, 'oly nagy mint most. S mivel az Olt áradata miatt lefolyásuk gátolva volt, völgyeiket még most is víz borítja. A veszteség és romlás roppant nagy. A nép remegve néz Kerkápoly³⁰ adó egzekúciójának elébe, amely könyörtelenül meg szokott jelenni, mint a halál, s vesz ott is, ahol nincsen.

Múlt levelemben említém, hogy Székelyudvarhely városában is nagyszerű előkészületeket tettek fogadásomra. 25 lovasból álló bandérium várt reám, s a polgárság nagy tömege. De én arról előre értesítve nem lévén a rövidebb, Nyikó menti utat választottam, s így elmaradt. Most azonban, mint hallom, egy fáklyás zenével akarják azt helyrepótolni. Kérlek, légy szíves ezt lapodban egy kissé kiillusztrálva felemlíteni.

Ide melléklek Ugron Gáspárnak³¹ egy eredeti levelét, de mivel az egy kissé hosszadalmas, s az ügye nem tartozó dolgok is vannak benne, azért azt a túllapon rövidítve, de lényegét megtartva átirom. Légy szíves azt lapod közelebbi számában, a szintén mellékelte gyűjtőjével és az én nyugtámmal közreadni, az ide mellékelte levelet pedig Hamágyinak elküldeni.

Nyugtatvány

A fenn kimutatott ötvennyolc o. é. forintot a fentebbi levél és gyűjtőjének kíséretében megkaptam, s amidőn a tisztelt adakozóknak hálás köszönetet mondok, egyszersmind kijelentem, hogy azt kívánatuk szerint munkám kiadási költségeinek fedezésére fordítom, oly feltétellel azonban, hogy Székelyföld című munkámnak, azzal egyenértékű öt teljes példányát (I—VI. kötet) 5 udvarhelyszéki községnek, nevezetesen Szentábrahám, Felsősófalva, Bágy, Bögöz és Fülének meg fogom küldeni.

Lengyelfalva, 1871. július 11.

Orbán Balázs

9.

K. Papp Miklósnak

Budapest, 1874. február 11.

Kedves Miklós Barátom!

Mindenekelőtt ki kell mentenem magamat, hogy felszólításodra nem feleltem úgy, miként magam is óhajtottam volna. De kedves Miklósom én egy nagyon beadósodott ember vagyok, mert amellet, hogy munkámba 5000 Ft-ig belebuktam, a Szejkefürdőn,³² mely sajátom, építkezni is kezdtem. S ez úgy kimerítette pénz erőmöt, hogy kénytelen vagyok téged 40 Ft-nyi nálad levő adósságom iránt egy kis türelemre kérni. Azonban ígérem, hogy április 25. tájat biztosan ki fogom fizetni.

A beszédekből, melyekből Kovács Áron kis emlékkönyvét egybeállítani akarjuk, a kéziratokat felküldtem volt hozzád. S otthonlétemben mind vártam a revíziót azokból, de nem kaptam meg. Kérlek azért édes Miklós, légy szíves mihamarabb azokat felküldeni nekem, mert vásárhelyi választóim engem okolnak a késedelem miatt. Ha még kiszedve nem lennének, vagy ha hamarjában kiszedetni nem tudnád, akkor kérlek, légy szíves a kéziratokat magok felküldeni nekem, hogy itten nyomassam ki. Mert tovább már késünk nem lehet. A nyomtatási költséget magam vállaltam át, s azt is csak április hóban tudom fizetni. Azért, ha addig várni nem tudsz, vagy a füzetke

gyors kiállítására (egy hó alatt) nem vállalkozol, akkor küldd fel a kéziratokat, mert itt a nyomdában van hitelem.

Szívélyes üdvözlettel maradok jó barátod

Orbán Balázs

Lakásom Sándor utca 12. szám, kapu alatt jobbra.

10.

K. Papp Miklósnak

Budapest, 1877. július 5.

Kedves Miklós Barátom!

A Szejkén iszonyú kiadásaim voltak, a hideg fürdők átalakítása többet emésztett fel 4000 Ft-nál. Mint ismeretlen fürdőnél szükséges egy kis, de igazságos reklám csinálás. Azért, bízva barátságodban, s irántam tanúsított jóindulatodban, azon szívességre kérlek fel, hogy szíves becses lapodban az ide mellékelt rövid ismertetésnek helyet szorítani. Nyugodt lehetsz aziránt, hogy az abban leírtak mind az igazságnak megfelelőek, s, hogy azok, kik e cikk által indíttatva éreznék magukat odamentelre, nem fogják azt megbánni.

Én pár nap múlva szintén hazautazom, s a szünidőt a Szejkén fogom tölteni, honnan majd pár fürdői levéllel fogom szívességedet viszonzni igyekezni. Ha időd engedi indulj le, egy kis megedzés neked se ártana, én pedig végtelenül örülnék, ha pár hetet veled tölthetnék.

Magamat továbbra is jóindulatodba ajánlva maradok jó barátod

Orbán Balázs

JEGYZETEK

1. Kelemen Lajos: Orbán Balázs levele a „Székelyföld leírása” ügyében = Az Erdélyi Múzeum Egyesület évkönyve az 1942. évre. Szerk.: Szabó T. Attila. Kolozsvár, 1943. Kiadja az Erdélyi Múzeum Egyesület. 320—323. l.

2. K. Keresztesi Papp Miklós (1837—1880) író, történet- és újságíró, lapszerkesztő, kiadó és laptulajdonos.

3. Orbán Balázs: Várhegy a Fekete ügy jobb partján = Kolozsvári nagy naptár 1866-dik évre. Szerk. K. Papp Miklós. II. évf. Kolozsvár, 1866. 66—69. l. és Orbán Balázs: A Székelyföld leírása... III. kötet. Pest, 1869. 161—163. l.

4. Sárdi István (1846—1901) festő. Az 1870-es években számos kolozsvári és erdélyi vonatkozású rajza látott napvilágot.

5. Orbán Balázs: Az Ó-sáncz szorosa = A Magyar Polgár nagy naptára 1872-dik szökő évre. Kiad. és szerk.: K. Papp Miklós. III. évf. Kolozsvár, 1871. 106—119. l. és Orbán Balázs: A Székelyföld leírása... VI. kötet. Budapest, 1873. 177—186. l.

6. Bereczky László honvéd százados, a Makk-féle összeesküvésben való részvétele miatt 1852. január 26-án letartóztatták, majd bizonyítékok hiányában felmentették.

7. Özv. Kenderessy Elekné, Boér Nina (Anna) a székelyföldi nőmozgalom egyik vezetője. 1852-ben letartóztatták. Két évvel később előbb halálra, majd 10 évi várfogságra ítélték.

8. Molnár József gernyeszegi urasági tiszt, a székelyföldi postahálózatban „aljárásvezető”. 1852-es letartóztatását követően 5 évi várfogságra ítélték.

9. Bethlen Kata, árva (1700—1759) író.

10. Magyarfrata.

11. Bíró Mihály (1814—1881) kiscgörgényi földbirtokos. A Makk-féle összeesküvés székelyföldi szervezőinek árulója, Ignatz A. néven a bécsi kémszolgálat ügynöke.

12. Török Jánosné, Gálffy Rozália a Habsburg-ellenes székelyföldi szervezkedés résztvevője. 12 évi várfogságra ítélték.

13. Török János (1806—1854) református kollégiumi hittanár Marosvásárhelyen, vértanu.

14. Magyar Polgár. Kolozsvári politikai napilap, a balközép, ill. a kormány-
párt közlönye. Szerk. és kiad.: K. Papp Miklós. Megjelent 1867-től.
15. Vidats János (1826—1873) mezőgazdasági gépgyáros, politikus.
16. Lendvay Márton (1830—1875) színész.
17. Jókai Mór (1825—1904) író.
18. Simonyi Antal (1821—1904) festő, fényképész.
19. Kovács Áron (1823—1873) református lelkész. Az 1854-es postaréti ki-
végzéskor az elítéltek mellett volt, akik életük utolsó perceiben előtte nevezték
Bíró Mihályt árulójuknak.
20. Nagy Lajos a székelyföldi szervezkedés idején diák volt a marosvásár-
helyi református kollégiumban.
21. Igazmondó. Politikai és szépirodalmi heti közlöny, előbb a baloldal, utóbb
a kormánypárt néplapja. Megjelent Budapesten, 1867-től. Szerk. és kiad.: Jókai
Mór.
22. Bíró Mihály: Önvédelem. Marosvásárhely, 1870.
23. Funták Sándor ügyvéd, a Bíró contra Orbán sajtóperben Orbán Balázs
védője.
24. Füzesséry Géza (1831—?) ügyvéd, országgyűlési képviselő. Orbán Balázs
sajtóperében a vádló Bíró Mihály jogi képviselője.
25. Kelet. Politikai napilap, a Deák-, ill. a Szabadelvű Párt közlönye. Stein
János adta ki, szerk.: Szász Béla és Békésy Károly voltak. Megjelent Kolozsvá-
ron, 1870-től.
26. Gr. Bethlen János (1811—1879) politikus.
27. Jónás Lapja. Baloldali, kolozsvári népszerűség. Szerk.: Jónás, azaz K. Papp
Miklós. Megjelent 1873-ban.
28. Daniel Gábor (1824—1903) politikus, földbirtokos.
29. Nadar, családi nevén Felix Tournachen (1820—1910) francia rajzoló, író
és aviatikus.
30. Kerkápoly Károly (1823—1891) közgazdász, egyetemi tanár, pénzügymi-
niszter.
31. Ugron Gáspár (1826—?) földbirtokos, az erdélyrészi balközép párt helyi
(Székelyudvarhely) pénztárnoka.
32. Szejké: Udvarhely megyei fürdő, Orbán Balázs birtoka, ahol nevezett
gyógyfürdő kultúrát létesített. Ma Székelyudvarhely része.

